

A BÖZÖDÚJFALUSI LAKODALMAS

Lesz templom! Így döntöttek az elárasztott Bözödújfalu egykori lakói, leszármazottai és barátai. Tervük, hogy a falu összes leomlott templomát jelképező, ökumenikus templomot emelnek Bözödújfalu partjára és vizére. A gyűjtést már régebben megkezdték, 2018 augusztusának első szombatján elhelyezték az Összetartozás templomának alapkövét, azzal az eltökéltséggel, hogy jövő augusztusra föl is építik. Bözödújfalu sorsa iránt a tágabb, közép-európai érdeklődés is fölébredt. A bécsi Duna-régió és Közép-Európa Intézet (Institut für den Donauraum und Mitteleuropa, IDM) által évente kiadott Kulturführer Mitteleuropa (KFM) magazin 2018-as száma – szerkesztette dr. Méhes Márton nemzetközi kulturális menedzser – Hochzeit in Bözödújfalu címmel, Zádor Éva fordításában közölte Zelei Miklósnak a falut ismertető írását. A KFM 2018 a bécsi Die Presse mellékleteként jelent meg 56 ezer példányban. Nagy érdeklődéssel kísért sajtóbemutatóját június 14-én tartották a bécsi Bolgár Kulturális Intézetben. Közreadjuk az írás magyar eredetijét.

■ József atya a vőlegénynek: – Sándor, nyilatkozz Isten és az Anyaszentegyház színe előtt, akarod-e a jelen lévő Júliát feleségül venni?

Sándor: – Akarom!

József atya: – Mondd tehát utánam: Júlia, Isten szent színe előtt feleségül veszek.

József atya a menyasszonynak: – Júlia, nyilatkozz Isten és az Anyaszentegyház színe előtt, akarsz-e a jelen lévő Sándorhoz feleségül menni?

Júlia: – Akarok!

A homályos, zöld vízben kicsi a látótávolság. A pap mögött alig látszik az oltárra helyezett kereszt, a szentségház aránya, az oltárkép izzó, vörös háttéréből fölemelkedő, megfeszített Krisztus.

József atya: – Mondd tehát utánam: Sándor, Isten szent színe előtt feleségül megyek hozzád. Most megkötött házasságotokat az Egyház nevében érvényesnek nyilvánítom, és megáldom az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

– Ámen – mondják a hívek.

Mindenki boldog.

Naphalak csillannak meg Júlia válla fölött, megcsodálják gyönggyel hímzett, nyerselyem ruháját és elvillannak a nyitott ajtószárnyak felé. A vőlegény sötét öltönyén békaszőlő zöldell, szilvakék nyakkendőjén légbuborékok briliánsai ragyognak.

A valóságban senki sem boldog. A valóságban semmi sem ragyog. Amit olvasunk, a víz alatti esküvő, a képzelet valósága: a szerző készülő, *Mandulafecske* című regénye bözödújfalusi fejezetének részlete. A romániai, Maros megyei (románul Județul Mureș, németül Bezirk Mieresch) egykor többségében magyarok lakta Bözödújfalu (Bezidu Nou, Neudorf) 1988-ban árasztották el, s templomai, 180 lakóháza helyén létrejött a céltalanság tava, amelynek vízerejével soha nem termeltek áramot, ahol minden vízi sport tilos.

A Kis-Küküllő (Tárnava Mică, Kleine Kokel) nevű folyó egyik patakjának vizét duzzasztották rá a falura. Amikor a völgyzáró gátat 1977-ben építeni kezdték, a hivatalos indoklás az árvízvédelem volt, amit senki sem hitt el. Mindenki tudta, hogy a szisztematizálásnak, városiasításnak nevezett falurombolás érkezett meg Erdélybe. A 625 m hosszú és 28 m magas völgyzáró gát építését egy évvel a Ceaușescu-rendszer bukása előtt, 1988-ban befejezték és elárasztották a települést, amelynek kilakoltatása már három évvel korábban, 1985-ben megkezdődött.

A legtöbb lakos a falu közigazgatási központjába, a közeli Erdőszentgyörgyre (Sângeorgiu de Pădure, Sankt Georgen auf der Heide) költözött. 1992-ig tartott, amíg a völgy megtelt vízzel, s megszületett a híres fotótéma: a római katolikus templom vízszint fölé emelkedő tornya, amely azóta megsemmisült.

A demokrácia fokmérője, hogy a templomok mennyire látszanak ki az elárasztott völgyekből? Az angliai Normanton templomát 1970-ben, a Rutland Water nevű tározótó elárasztásakor a helyi közvélemény megmentette a lebontástól. A tiltakozók elérték, hogy a templomot beépítsék a gátba, így teljesen megmaradjon, s egy új tájkép része legyen.

Nem múltó emlékeimben *splendid isolation* névvel raktározom el a demokratikus – egykor csillogó – brit elszigeteltséget, amelynek figyelme az európai kontinens hátsódudvari diktatúráira a világpolitika szempontjainak megfelelően terjedt ki. Ennek szellemében történhetett meg, hogy 1978-ban, amikor már évek óta tartott a milliók éheztetésével, bebörtönzésekkel, politikai gyilkosságokkal dústott romániai falurombolás, Nicolae Ceaușescu Londonba utazott, hogy lovaggá üssék. Négynapos ünnepséget rendeztek a tiszteletére, úgy bántak vele, mint egy herceggel. Ráadásul a négy napból egy azzal telt, hogy az aranyozott, nyitott királyi hintóban, jobbján II. Erzsébet királynővel, Ceaușescu körbekocsikázta Londont és úgy integetett az embereknek, mintha ő lett volna Anglia királya. Lovagi címét kivégzése előtt egy nappal vonták vissza.

II. Erzsébet ebben a történetben közigazgatásilag is érintett. Űkanyja, gróf Rhédey Claudia (1812–1841) Erdőszentgyörgyön, Bözödújfalú későbbi központján született és ott is nyugszik, a református templomban.

Bözödújfalú után az egykor románok lakta Szászavinc (Geamăna) következett, amelyet, mint a mesében: réztó borított el. Először rézerdő fái száradtak ki, a gyökereik már érezték a közeli rézbánya mérgezett vizét. 1986-ban a bányahordalék áradása megkezdődött a felszínen is. A pszichedelikus színekben pompázó réztóból már csak templomtorony látszik ki. És már a bányában is alig van munka.

Az ipari méretű költöztetés a 20. században nemcsak lakosságcserekkkel, kitelepítéssel, tömeges száműzetéssel folyt, hanem, amint láttuk, árasztásos technológiával is. Az Al-Duna szabályozásának – amelyet még gróf Széchenyi István kezdeményezett a 19. század első felében – következménye a magyar történelmi múltnak is részét képező kis sziget, Ada-Kalé (Ada Kaleh) eltüntetése. 1972-ben román–jugoszláv vállalkozásban épült meg a vaskapui vízerőmű gátja, ezután árasztották el a szigetet, valamint Orsova régi városrészét és három közeli falut: Koromnokot (Coramnic), Nagyszuppányt (Jupalnic) és Tuffást (Tufări); ez utóbbinak voltak magyar lakói is. Összesen mintegy ötezer embernek kellett új otthont találnia.

A nagy tervek rendíthetetlenek. Túlélnek rendszereket, országokat, világháborúkat. Mi ennek a titka? Talán az, hogy birodalmak, államformák jönnek-mennek – de a Vállalat marad. Az új főkönyvelő kihúzza a régi fiókot és nagyot sóhajt: Erre a tervre már a világháború előtt is rengeteget költöttünk. Akkor folytassuk! Ne vesszen kárba a befektetés. Dél-Tirolban (Vinschgau területen) három falú, Graun, Reschen és St. Valentin esett áldozatul 1949–50-ben egy olyan duzzasztógátnak, amelynek a tervezését még az Osztrák–Magyar Monarchiában kezdték el. Úgy tervezték, hogy három tavat, a Reschenseet, a Mitterseet, Haiderseet kapcsolnak össze egy víztározó megépítése érdekében; majd kitört az első világháború. 1920-ban az olasz kormány engedélyezte, hogy a vízszintet a korábbi osztrák tervek szerint 5 méterrel megemeljék, de az építkezés álldogált. Azután pedig a második világháború akadályozta a munkálatokat, de 1947 tavaszán már lehetett folytatni, és nem is a régebbi elgondolás szerint, hanem sokkal nagyobbra törő tervekkel, jóval magasabb vízszintet célozva meg. A lakosság tájékoztatása arról, hogy mi fog történni és mikor, eléggé hiányos volt. Ha nem is annyira, mint később majd Romá-

niában... A falvak lakói a magasabban fekvő oldalokról nézték, ahogy lerombolják házaikat, istállóikat. Graun falu kőtemplomának tornya emlékezik az 1950 augusztusában elárasztott három falura. Itt azonban termelnek áramot!

Befejezhetetlen sort lehetne nyitni, ha az összes víz alá juttatott települést be szeretnénk mutatni. A testvértelepülések mintájára a víz alatti falvak túlélő népe is köthetne szövetségeket az emlékezetért és a tapasztalatok összegyűjtése érdekében. Az erdélyi Bözödújfalú lehetne ehhez a kiindulási pont, ahol az erdőszentgyörgyi önkormányzat szervezésében megkezdődött a gyűjtés, hogy új, a valaha itt élt összes vallási felekezetre – római katolikusokra, unitáriusokra, reformátusokra, görög katolikusokra, székely szombatosokra és ortodoxokra – emlékező, ökumenikus templomot építsenek a régi helyén: acélcölöpökre, vízbe és vízre. Látogatható templom lesz. És amit írásunk elején elképzeltünk a víz alá, az beteljesül a vízen: újra lesz házasságkötés Bözödújfalú templomában.

